

**BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS**

15 mei 2008

WETSVOORSTEL

**tot instelling van de dualiteit van de
strafrechtelijke en de burgerlijke fout in
het kader van onopzettelijke slagen en
verwondingen en onopzettelijke doodslag**

(ingediend door de heren François Bellot,
Daniel Bacquelaine en Christian Brotcorne)

**CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE**

15 mai 2008

PROPOSITION DE LOI

**instaurant la dualité de la faute pénale et
civile dans le cadre des coups et blessures
involontaires ou homicide involontaire**

(déposée par MM. François Bellot,
Daniel Bacquelaine et Christian Brotcorne)

SAMENVATTING

Om te verhinderen dat de strafrechter zich moreel «verplicht» voelt de daders van bepaalde feiten van nalatigheid te veroordelen, beoogt het wetsvoorstel een strafrechtelijke vrijspraak en een veroordeling op burgerlijk vlak toe te staan.

RÉSUMÉ

Afin d'éviter que le juge pénal se sente «obligé» de condamner les auteurs de certains faits de négligence, la proposition permet un acquittement au pénal et une condamnation sur le plan civil.

cdH	:	centre démocrate Humaniste	
CD&V – N-VA	:	Christen-Democratisch en Vlaams/Nieuw-Vlaamse Alliantie	
Ecolo-Groen!	:	Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales – Groen	
FN	:	Front National	
LDD	:	Lijst Dedecker	
MR	:	Mouvement Réformateur	
Open Vld	:	Open Vlaamse liberalen en democraten	
PS	:	Parti Socialiste	
sp.a+VI.Pro	:	Socialistische partij anders + VlaamsProgressieven	
VB	:	Vlaams Belang	

Afkortingen bij de nummering van de publicaties :		Abréviations dans la numérotation des publications :	
DOC 52 0000/000 :	Parlementair document van de 52 ^e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer	DOC 52 0000/000 :	Document parlementaire de la 52 ^{ème} législature, suivi du n° de base et du n° consécutif
QRVA :	Schriftelijke Vragen en Antwoorden	QRVA :	Questions et Réponses écrites
CRIV :	Voorlopige versie van het Integraal Verslag (groene kaft)	CRIV :	Version Provisoire du Compte Rendu intégral (couverture verte)
CRABV :	Beknopt Verslag (blauwe kaft)	CRABV :	Compte Rendu Analytique (couverture bleue)
CRIV :	Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen) (PLEN: witte kaft; COM: zalmkleurige kaft)	CRIV :	Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes) (PLEN: couverture blanche; COM: couverture saumon)
PLEN :	Plenum	PLEN :	Séance plénière
COM :	Commissievergadering	COM :	Réunion de commission
MOT :	moties tot besluit van interpellaties (beigekleurig papier)	MOT :	Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)

Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers	Publications officielles éditées par la Chambre des représentants
Bestellingen :	Commandes :
Natieplein 2	Place de la Nation 2
1008 Brussel	1008 Bruxelles
Tel. : 02/ 549 81 60	Tél. : 02/ 549 81 60
Fax : 02/549 82 74	Fax : 02/549 82 74
www.deKamer.be	www.laChambre.be
e-mail : publicaties@deKamer.be	e-mail : publications@laChambre.be

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

De kwesties van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van verkozenen voor slagen, verwondingen of doodslag door onvoorzichtigheid, die van de strafbaarstelling van «kleine» onachtzaamheden en die van de strafrechtelijke stigmatisering van de openbare ambtsdrager zijn opnieuw op de voorgrond getreden door de veroordeling van de burgemeester van Damme in een verkeerszaak. Wanneer de lokale verkozenen zijn gemeente bestuurt, kan hij namelijk te maken krijgen met situaties die zijn zowel burgerlijke als strafrechtelijke aansprakelijkheid in het geding brengen, ook al heeft hij slechts een fout begaan zonder enig kwaadwillig oogmerk.

In een ruimer perspectief richt die situatie opnieuw de schijnwerper op het debat over de meer algemene vraag of het raadzaam is in ons recht het principe te behouden van de eenheid van de strafrechtelijke en de burgerlijke fout, die is vastgesteld door een vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie sinds 1884, voor de misdrijven onvrijwillige slagen en verwondingen of onopzettelijk doden (artikelen 418 tot 420 van het Strafwetboek). Die zogenaamde «eenheid van fout», gepaard aan het principe dat het strafvonnis ten opzichte van de burgerlijke rechtsvordering gezag van gewijsde heeft (artikel 4 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van strafvordering), heeft tot gevolg dat een slachtoffer alleen burgerlijk schadeloos kan worden gesteld indien de strafrechtelijke aansprakelijkheid vaststaat.

Als de strafrechter dus iemand vrijspreekt omdat hij oordeelt dat de strafrechtelijke aansprakelijkheid voor de lichte fout niet is aangetoond, ontnemt hij de burgerlijke partij *de facto* de mogelijkheid om de burgerlijke vergoeding van de door hem geleden schade te vorderen. Bijgevolg worden tal van strafrechtelijke veroordelingen wegens lichte fout uitsluitend gemotiveerd door de aldus aan het slachtoffer geboden mogelijkheid een burgerlijke schadevergoeding te krijgen. De strafrechter voelt zich daadwerkelijk «verplicht» strafrechtelijk te straffen om het slachtoffer een kans te geven burgerlijk voor zijn schade te worden vergoed. Daarin schuilt hem precies het nefaste van die eenheid van fout.

Voor openbare ambtsdragers is dat gevolg nog prangender. Iemand die het slachtoffer is geworden van een ongeval waarbij de gemeente in ook maar enige mate is betrokken, kiest almaar vaker de strafrechtelijke weg om vergoeding van zijn schade te verkrijgen.

Die keuze kan in de eerste plaats worden verklaard doordat het voor particulieren bepaald veel makkelijker is

DÉVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

La question de la responsabilité pénale des élus pour coups et blessures ou homicides par imprudence et celle de la criminalisation des négligences «légères» et de la stigmatisation pénale de l'homme public ont été relancées par la récente condamnation du bourgmestre de Damme dans une affaire de roulage. Lorsqu'il dirige sa commune l'élu local peut, en effet, être confronté à des situations susceptibles d'entraîner sa responsabilité, tant pénale que civile, alors même qu'il n'a commis qu'une faute dépourvue de toute malveillance.

De manière plus générale, cette situation fait ressortir le débat sur la question de l'opportunité du maintien dans notre droit du principe d'unité de la faute civile et de la faute pénale, établi par une jurisprudence constante de la Cour de cassation depuis 1884, pour les infractions de coups et blessures involontaires ou d'homicide involontaire (articles 418 à 420 du Code pénal). Cette unité de faute, associée au principe de l'autorité de la chose jugée du pénal sur le civil (article 4 du titre préliminaire du Code d'instruction criminelle), a pour conséquence qu'une victime ne peut être dédommagée au civil que si la responsabilité pénale est établie.

Donc, si le juge pénal acquitte un individu en estimant que la responsabilité pénale pour la faute légère n'est pas établie, il prive *de facto* la partie civile de la possibilité de demander la réparation civile de son dommage. En conséquence, de nombreuses décisions de condamnation pénale pour faute légère sont uniquement motivées par la possibilité ainsi octroyée à la victime d'obtenir une réparation civile. Le juge pénal se sent effectivement «obligé» de punir pénalement afin d'ouvrir une possibilité de réparation civile à la victime. Là réside tout l'effet pervers de cette unité de fautes.

En ce qui concerne les mandataires publics, on constate que cet effet est encore plus important. Une victime d'un accident impliquant un tant soit peu la commune choisit de plus en plus souvent la voie pénale pour obtenir réparation de son dommage.

Ce choix s'explique essentiellement par la facilité qu'offre aux particuliers une instruction publique menée

wanneer het openbaar onderzoek geleid wordt door een onderzoeksrechter of het openbaar ministerie, omdat ze hun dossier dan niet meer zelf hoeven te behandelen. Weliswaar lopen veel gevallen uit op de interventie van de verzekering burgerlijke aansprakelijkheid van de gemeente, maar de burgemeester of schepenen zijn daarom nog niet gevrijwaard van een strafrechtelijke behandeling van de zaak.

Om die situatie te verhelpen kan men overwegen een einde te maken aan die eenheid van fout, door in de plaats een systeem van dualiteit tussen de strafrechtelijke en de burgerlijke fout in te voeren, waarbij het niet bestaan van de eerste fout niet noodzakelijk meebrengt dat de tweede evenmin bestaat.

De rechtsleer is al geruime tijd voorstander van die oplossing en ze bestaat in tal van andere landen waaronder Frankrijk, dat in 2000 zijn Wetboek van strafrechtspleging in die zin heeft aangepast.

In België zijn in die aangelegenheid al parlementaire initiatieven genomen maar die zijn tot dusver in niets concreets uitgemond. In tegenstelling tot wat tot hiertoe is voorgesteld, wensen de indieners van dit wetsvoorstel, om van die theorie van eenheid van fout af te stappen, het Strafwetboek en het Wetboek van strafvordering te wijzigen.

Zij wensen dan ook:

- eensdeels de omschrijving van de fout te wijzigen, in het kader van de artikelen 418 en 420 van het Strafwetboek, teneinde ze te los te koppelen van die welke geldt in het kader van artikel 1383 van het Burgerlijk Wetboek en van het criterium van een normaliter eerlijk, voorzichtig en toegewijd persoon in diezelfde omstandigheden, dat wil zeggen een beoordeling «*in abstracto*»; dat criterium zou worden vervangen door een criterium dat *in concreto* wordt beoordeeld, rekening houdend met de mogelijkheid vergoeding van de geleden schade te vorderen voor de burgerlijke rechtbank;
- anderdeels in artikel 4 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van strafvordering het principe op te nemen volgens hetwelk het ontbreken van een strafrechtelijke veroordeling het slachtoffer niet de mogelijkheid ontnemt aan de burgerlijke rechtbank de vergoeding van zijn schade te vragen.

Via die aanpak willen ze alle rechtzoekenden het voordeel gunnen van het systeem van de dualiteit van de strafrechtelijke en burgerlijke fout.

Volgens hen is het duidelijker en eenvoudiger het Strafwetboek en het Wetboek van strafvordering te hervormen om er algemeen dat nieuwe principe in op

par un juge d'instruction ou le ministère public, qui ne doivent plus eux-mêmes instruire leur dossier. S'il est vrai que beaucoup de cas se soldent par l'intervention des assurances en responsabilité civile des communes, le bourgmestre ou l'échevin ne sont pas à l'abri de la voie pénale en la matière.

Pour remédier à cela, on peut imaginer de mettre fin à cette unité de fautes, en introduisant à la place un système de dualité de fautes pénale et civile, l'inexistence de la première n'entraînant pas automatiquement l'inexistence de la seconde.

Cette solution est souhaitée depuis longtemps par la doctrine et a été adoptée par de nombreux autres pays, dont la France qui a modifié en 2000 son Code de procédure pénale dans ce sens.

En Belgique, des initiatives parlementaires ont déjà été prises en la matière mais n'ont pas abouti jusqu'à présent. Cependant, contrairement à ces dernières, les auteurs de la proposition de loi souhaitent, pour rompre avec cette théorie d'unité de fautes, modifier le Code pénal et le Code d'instruction criminelle.

Ils souhaitent dès lors:

- d'une part, modifier la définition de la faute, dans le cadre des articles 418 et 420 du Code pénal, pour la dissocier de la définition appliquée dans le cadre de l'article 1383 du Code civil et du critère d'homme normalement honnête, prudent et diligent placé dans les mêmes circonstances, soit une appréciation «*in abstracto*»; ce critère serait remplacé par un critère apprécié *in concreto*, compte tenu de toutes les circonstances particulières de la cause;
- d'autre part, ils souhaitent également inscrire dans l'article 4 du Titre Préliminaire du Code d'instruction criminelle le principe selon lequel l'absence de condamnation pénale ne prive pas la victime de la possibilité de demander réparation de son dommage au juge civil.

Ils entendent, par cette méthode, faire bénéficier tous les justiciables du système de dualité des fautes.

Ils estiment qu'il est plus clair et plus simple de réformer le Code pénal et le Code d'instruction criminelle pour y inscrire ce nouveau principe de manière générale

te nemen, veeleer dan het risico te nemen het Burgerlijk Wetboek en de door de rechtspraak gevestigde theorie van de aansprakelijkheden te hervormen. Aangezien die materie immers vooral voortbouwt op aloude en overvloedige rechtspraak, ware het wellicht moeilijker in te schatten welke gevolgen een wijziging van die regeling zoal zou hebben.

COMMENTAAR BIJ DE ARTIKELEN

Artikel 2

Volgens de huidige rechtspraak is het begrip «fout» als bedoeld in de artikelen 418 tot 420 van het Strafwetboek identiek aan het begrip «schuld» dat vervat is in artikel 1383 van het Burgerlijk Wetboek. Dat betekent dat de fout in het kader van de misdrijven «onvrijwillige slagen en verwondingen» of «onvrijwillige doodslag» wordt beoordeeld op grond van het model van de voorzichtige, eerlijke en diligente mens die in dezelfde situatie terecht komt, anders gesteld een beoordeling *in abstracto*.

De indieners zijn van mening dat men zich met een beoordeling *in concreto* beter rekenschap zou kunnen geven van de laakbare aard welke de strafrechtelijke tenlastelegging beoogt, waarbij de beklaagde wordt aangewreven dat hij niet alles in het werk heeft gesteld waartoe hij persoonlijk in staat was. Dat aspect moet worden geëvalueerd volgens de concrete omstandigheden die zich bij elk specifiek geval voordoen.

Art. 3

Deze bepaling heeft tot doel de strafrechtelijke vrij-spraak mogelijk te maken zonder dat zulks op welke wijze dan ook afbreuk doet aan de mogelijkheid een burgerlijke schadevergoeding te krijgen. Dankzij die bepaling zal de strafrechter zich niet langer «moreel» verplicht voelen een strafrechtelijke veroordeling uit te spreken alleen maar om recht te kunnen geven op een burgerlijke schadevergoeding voor een burgerlijke rechtbank.

plutôt que de prendre le risque réformer le Code civil et la théorie des responsabilités établie par la jurisprudence. En effet, cette matière étant construite principalement sur une jurisprudence ancienne et abondante, il serait sans doute plus difficile de cerner les conséquences d'une modification de cet ordonnancement.

COMMENTAIRES DES ARTICLES

Article 2

Actuellement, la jurisprudence estime que la notion de faute visée par les articles 418 à 420 du Code pénal est identique à celle de l'article 1383 du Code civil. Cela signifie que la faute, dans le cadre des infractions pour coups et blessures involontaires ou homicide involontaire, est appréciée en vertu du modèle de l'homme prudent, honnête et diligent placé dans les mêmes circonstances, soit une appréciation *in abstracto*.

Les auteurs pensent qu'une appréciation *in concreto* permettrait de mieux rendre compte du caractère réprobateur voulu par l'incrimination pénale, reprochant au prévenu de n'avoir pas fait ce qui était en son pouvoir personnel de faire. Cette dimension doit être évaluée en fonction des circonstances concrètes de chaque cas d'espèce.

Art. 3

Cette disposition a pour but de permettre l'acquittement au pénal, sans que cela préjudicie de quelque manière que ce soit la possibilité d'obtenir une réparation du dommage au civil. Par cette disposition, le juge pénal ne se sentira plus «moralelement» obligé de condamner pénalement, uniquement pour ouvrir le droit à l'indemnisation civile devant le juge civil.

François BELLOT (MR)
Daniel BACQUELAINE (MR)
Christian BROTCORNE (cdH)

WETSVOORSTEL**Artikel 1**

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

In het Strafwetboek wordt een artikel 420ter ingevoegd, luidende:

«Art. 420ter. — In de zin van de artikelen 418 tot 420 van dit Wetboek wordt onder het begrip «gebrek aan voorzichtigheid of voorzorg» de zware fout of de gewoonlijk voorkomende lichte fout verstaan, welke wordt beoordeeld rekening houdend met de werkelijke mogelijkheden tot waakzaamheid en gereedheid van de beklaagde.».

Art. 3

In de Voorafgaande Titel van het Wetboek van strafvordering, artikel 4, wordt tussen het eerste en het tweede lid een nieuw lid ingevoegd, luidende:

«Het ontbreken van een strafrechtelijke veroordeling vormt geen beletsel voor het instellen van een vordering voor de burgerlijke rechtbanken om, met toepassing van de burgerrechtelijke rechtsregels, vergoeding van de schade te krijgen.».

17 april 2008

PROPOSITION DE LOI**Article 1er**

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution

Art. 2

Dans le Code pénal est inséré un article 420ter, rédigé comme suit:

«Art. 420ter. — Au sens des articles 418 et 420 du présent Code, on entend par défaut de prévoyance et de précaution la faute lourde ou la faute légère habituelle, appréciée en tenant compte des possibilités réelles de vigilance et de diligence du prévenu.».

Art. 3

À l'article 4 du Titre Préliminaire du Code d'instruction criminelle, remplacé par la loi du 13 avril 2005 et modifié par la loi du 23 décembre 2005, il est inséré, entre les alinéas 1er et 2, un nouvel alinéa, libellé comme suit:

«L'absence de condamnation pénale ne fait pas obstacle à l'exercice d'une action devant les juridictions civiles afin d'obtenir la réparation du dommage, en application des règles du droit civil.».

17 avril 2008

François BELLOT (MR)
Daniel BACQUELAINE (MR)
Christian BROTCORNE (cdH)

BIJLAGE

ANNEXE

BASISTEKST

Wetboek van strafvordering

Art. 4. De burgerlijke rechtsvordering kan tezelfdertijd en voor dezelfde rechters vervolgd worden als de strafvordering. Zij kan ook afzonderlijk vervolgd worden; in dat geval is zij geschorst, zolang niet definitief is beslist over de strafvordering die vóór of gedurende de burgerlijke rechtsvordering is ingesteld.

De rechter bij wie de strafvordering aanhangig is gemaakt, houdt ambtshalve de burgerlijke belangen aan, zelfs bij ontstentenis van burgerlijke-partijstelling, wanneer de zaak wat die belangen betreft niet in staat van wijzen is.

Onverminderd het recht om de zaak, conform de artikelen 1034*bis* tot 1034*sexies* van het Gerechtelijk Wetboek, bij de burgerlijke rechter aanhangig te maken, kan eenieder die door het strafbaar feit schade heeft geleden, nadien door middel van een ter griffie ingediend verzoekschrift, in zoveel exemplaren als er betrokken partijen zijn, kosteloos verkrijgen dat het gerecht dat uitspraak heeft gedaan over de strafvordering, uitspraak doet over de burgerlijke belangen.

Dat verzoekschrift geldt als burgerlijke-partijstelling.

Het verzoekschrift wordt door de griffier ter kennis van de partijen en, in voorkomend geval, van de advocaten gebracht onder vermelding van plaats, dag en uur van de zitting waarop de zaak wordt behandeld.

Wanneer uitspraak is gedaan over de strafvordering, kan elke in het geding zijnde partij de rechter bij wie de zaak aanhangig is gemaakt, verzoeken termijnen vast te stellen voor de verzending en de indiening van de stukken, alsmede de conclusies, en de rechtsdag te bepalen.

Dit verzoek wordt ingediend door middel van een verzoekschrift en wordt ondertekend door de advocaat van de partij of, bij diens ontstentenis, door de partij zelf en het wordt ter griffie neergelegd in zoveel exemplaren als er betrokken partijen zijn. Het wordt door de griffier bij gerechtsbrief aan de andere partijen ter kennis gebracht en, in voorkomend geval, bij gewone brief aan hun advocaten.

BASISTEKST AANGEPAST AAN HET VOORSTEL

Wetboek van strafvordering

Art. 4. De burgerlijke rechtsvordering kan tezelfdertijd en voor dezelfde rechters vervolgd worden als de strafvordering. Zij kan ook afzonderlijk vervolgd worden; in dat geval is zij geschorst, zolang niet definitief is beslist over de strafvordering die vóór of gedurende de burgerlijke rechtsvordering is ingesteld.

Het ontbreken van een strafrechtelijke veroordeling vormt geen beletsel voor het instellen van een vordering voor de burgerlijke rechtbanken om, met toepassing van de burgerrechtelijke rechtsregels, vergoeding van de schade te krijgen.

De rechter bij wie de strafvordering aanhangig is gemaakt, houdt ambtshalve de burgerlijke belangen aan, zelfs bij ontstentenis van burgerlijke-partijstelling, wanneer de zaak wat die belangen betreft niet in staat van wijzen is.

Onverminderd het recht om de zaak, conform de artikelen 1034*bis* tot 1034*sexies* van het Gerechtelijk Wetboek, bij de burgerlijke rechter aanhangig te maken, kan eenieder die door het strafbaar feit schade heeft geleden, nadien door middel van een ter griffie ingediend verzoekschrift, in zoveel exemplaren als er betrokken partijen zijn, kosteloos verkrijgen dat het gerecht dat uitspraak heeft gedaan over de strafvordering, uitspraak doet over de burgerlijke belangen.

Dat verzoekschrift geldt als burgerlijke-partijstelling.

Het verzoekschrift wordt door de griffier ter kennis van de partijen en, in voorkomend geval, van de advocaten gebracht onder vermelding van plaats, dag en uur van de zitting waarop de zaak wordt behandeld.

Wanneer uitspraak is gedaan over de strafvordering, kan elke in het geding zijnde partij de rechter bij wie de zaak aanhangig is gemaakt, verzoeken termijnen vast te stellen voor de verzending en de indiening van de stukken, alsmede de conclusies, en de rechtsdag te bepalen.

Dit verzoek wordt ingediend door middel van een verzoekschrift en wordt ondertekend door de advocaat van de partij of, bij diens ontstentenis, door de partij zelf en het wordt ter griffie neergelegd in zoveel exemplaren als er betrokken partijen zijn. Het wordt door de griffier bij gerechtsbrief aan de andere partijen ter kennis gebracht en, in voorkomend geval, bij gewone brief aan hun advocaten.

TEXTE DE BASE

Code d'instruction criminelle

Art. 4. L'action civile peut être poursuivie en même temps et devant les mêmes juges que l'action publique. Elle peut aussi l'être séparément; dans ce cas l'exercice en est suspendu tant qu'il n'a pas été prononcé définitivement sur l'action publique, intentée avant ou pendant la poursuite de l'action civile.

Le juge saisi de l'action publique réserve d'office les intérêts civils, même en l'absence de constitution de partie civile, si la cause n'est pas en état d'être jugée quant à ces intérêts.

Sans préjudice de son droit de saisir la juridiction civile conformément aux articles 1034*bis* à 1034*sexies* du Code judiciaire, toute personne lésée par l'infraction peut ensuite obtenir sans frais que la juridiction qui a statué sur l'action publique statue sur les intérêts civils, sur requête déposée au greffe en autant d'exemplaires qu'il y a de parties en cause.

Cette requête vaut constitution de partie civile.

Elle est notifiée aux parties et, le cas échéant, à leurs avocats par le greffe, avec mention des lieux, jour et heure de l'audience à laquelle l'examen de l'affaire est fixé.

Lorsqu'il a été statué sur l'action publique, toute partie à la cause peut solliciter du juge saisi de la cause qu'il détermine des délais pour la transmission et le dépôt des pièces et des conclusions et fixe la date de l'audience des plaidoiries.

Cette demande est introduite par requête et est signée par l'avocat de la partie ou, à son défaut, par celle-ci et déposée au greffe, en autant d'exemplaires qu'il y a de parties en cause. Elle est notifiée par le greffier, sous pli judiciaire, aux autres parties et, le cas échéant, par lettre missive à leurs avocats.

TEXTE DE BASE ADAPTÉ À LA PROPOSITION

Code d'instruction criminelle

Art. 4. L'action civile peut être poursuivie en même temps et devant les mêmes juges que l'action publique. Elle peut aussi l'être séparément; dans ce cas l'exercice en est suspendu tant qu'il n'a pas été prononcé définitivement sur l'action publique, intentée avant ou pendant la poursuite de l'action civile.

L'absence de condamnation pénale ne fait pas obstacle à l'exercice d'une action devant les juridictions civiles afin d'obtenir la réparation du dommage, en application des règles du droit civil.

Le juge saisi de l'action publique réserve d'office les intérêts civils, même en l'absence de constitution de partie civile, si la cause n'est pas en état d'être jugée quant à ces intérêts.

Sans préjudice de son droit de saisir la juridiction civile conformément aux articles 1034*bis* à 1034*sexies* du Code judiciaire, toute personne lésée par l'infraction peut ensuite obtenir sans frais que la juridiction qui a statué sur l'action publique statue sur les intérêts civils, sur requête déposée au greffe en autant d'exemplaires qu'il y a de parties en cause.

Cette requête vaut constitution de partie civile.

Elle est notifiée aux parties et, le cas échéant, à leurs avocats par le greffe, avec mention des lieux, jour et heure de l'audience à laquelle l'examen de l'affaire est fixé.

Lorsqu'il a été statué sur l'action publique, toute partie à la cause peut solliciter du juge saisi de la cause qu'il détermine des délais pour la transmission et le dépôt des pièces et des conclusions et fixe la date de l'audience des plaidoiries.

Cette demande est introduite par requête et est signée par l'avocat de la partie ou, à son défaut, par celle-ci et déposée au greffe, en autant d'exemplaires qu'il y a de parties en cause. Elle est notifiée par le greffier, sous pli judiciaire, aux autres parties et, le cas échéant, par lettre missive à leurs avocats.

De andere partijen kunnen, binnen vijftien dagen na de verzending van de gerechtsbrief, op dezelfde wijze hun opmerkingen aan de rechter doen toekomen.

Binnen acht dagen na het verstrijken van de in het achtste lid bedoelde termijn dan wel na de neerlegging van het verzoekschrift wanneer het uitgaat van alle betrokken partijen, doet de rechter uitspraak op stukken, behalve wanneer hij het noodzakelijk acht de partijen te horen, in welk geval die bij gerechtsbrief worden opgeroepen; de beschikking wordt binnen acht dagen na de zitting gewezen.

De rechter bepaalt de termijnen om conclusie te nemen en de rechtsdag. Tegen de beschikking staat geen enkel rechtsmiddel open. Zij wordt ter kennis gebracht van de partijen en van hun advocaat bij gewone brief. Indien een partij geen advocaat heeft, wordt zij haar ter kennis gebracht bij gerechtsbrief.

Behoudens akkoord van de partijen of de in artikel 748, § 2, van het Gerechtelijk Wetboek bedoelde uitzondering, worden de conclusies die na het verstrijken van de in het tiende lid vastgestelde termijnen worden overgelegd, ambtshalve uit de debatten geweerd. Op de vastgestelde dag kan de meest gerede partij een vonnis op tegenspraak vorderen.

Wanneer alleen de burgerlijke belangen bij de rechter aanhangig worden gemaakt, is de aanwezigheid van het openbaar ministerie op de terechtzitting niet verplicht.

De andere partijen kunnen, binnen vijftien dagen na de verzending van de gerechtsbrief, op dezelfde wijze hun opmerkingen aan de rechter doen toekomen.

Binnen acht dagen na het verstrijken van de in het achtste lid bedoelde termijn dan wel na de neerlegging van het verzoekschrift wanneer het uitgaat van alle betrokken partijen, doet de rechter uitspraak op stukken, behalve wanneer hij het noodzakelijk acht de partijen te horen, in welk geval die bij gerechtsbrief worden opgeroepen; de beschikking wordt binnen acht dagen na de zitting gewezen.

De rechter bepaalt de termijnen om conclusie te nemen en de rechtsdag. Tegen de beschikking staat geen enkel rechtsmiddel open. Zij wordt ter kennis gebracht van de partijen en van hun advocaat bij gewone brief. Indien een partij geen advocaat heeft, wordt zij haar ter kennis gebracht bij gerechtsbrief.

Behoudens akkoord van de partijen of de in artikel 748, § 2, van het Gerechtelijk Wetboek bedoelde uitzondering, worden de conclusies die na het verstrijken van de in het tiende lid vastgestelde termijnen worden overgelegd, ambtshalve uit de debatten geweerd. Op de vastgestelde dag kan de meest gerede partij een vonnis op tegenspraak vorderen.

Wanneer alleen de burgerlijke belangen bij de rechter aanhangig worden gemaakt, is de aanwezigheid van het openbaar ministerie op de terechtzitting niet verplicht.

Les autres parties peuvent, dans les quinze jours de l'envoi du pli judiciaire et dans les mêmes conditions, adresser leurs observations au juge.

Dans les huit jours qui suivent soit l'expiration du délai prévu à l'alinéa 8, soit, si la requête émane de toutes les parties à la cause, le dépôt de celle-ci, le juge statue sur les pièces, sauf s'il estime nécessaire d'entendre les parties, auquel cas celles-ci sont convoquées par pli judiciaire; l'ordonnance est rendue dans les huit jours de l'audience.

Le juge détermine les délais pour conclure et fixe la date de l'audience des plaidoiries. L'ordonnance n'est susceptible d'aucun recours. (Elle est notifiée aux parties et à leur avocat par pli simple. Si une partie n'a pas d'avocat, elle lui est notifiée par pli judiciaire.

Sauf accord des parties ou l'exception visée à l'article 748, § 2, du Code judiciaire, les conclusions communiquées après l'expiration des délais déterminés à l'alinéa 10 sont d'office écartées des débats. Au jour fixé, la partie la plus diligente peut requérir un jugement contradictoire.

Lorsque le juge est saisi uniquement des intérêts civils, la présence du ministère public à l'audience n'est pas obligatoire.

Les autres parties peuvent, dans les quinze jours de l'envoi du pli judiciaire et dans les mêmes conditions, adresser leurs observations au juge.

Dans les huit jours qui suivent soit l'expiration du délai prévu à l'alinéa 8, soit, si la requête émane de toutes les parties à la cause, le dépôt de celle-ci, le juge statue sur les pièces, sauf s'il estime nécessaire d'entendre les parties, auquel cas celles-ci sont convoquées par pli judiciaire; l'ordonnance est rendue dans les huit jours de l'audience.

Le juge détermine les délais pour conclure et fixe la date de l'audience des plaidoiries. L'ordonnance n'est susceptible d'aucun recours. (Elle est notifiée aux parties et à leur avocat par pli simple. Si une partie n'a pas d'avocat, elle lui est notifiée par pli judiciaire.

Sauf accord des parties ou l'exception visée à l'article 748, § 2, du Code judiciaire, les conclusions communiquées après l'expiration des délais déterminés à l'alinéa 10 sont d'office écartées des débats. Au jour fixé, la partie la plus diligente peut requérir un jugement contradictoire.

Lorsque le juge est saisi uniquement des intérêts civils, la présence du ministère public à l'audience n'est pas obligatoire.